

KİTAP TANITIMI/ BOOK REVIEW

ULUSLARARASI HUKUK, AVRUPA HUKUKU VE TÜRK HUKUKUNDA MÜLTECİ VE SİĞINMACILARIN ETKİLİ BAŞVURU HAKKI

Merve Öykü Kaya *

Uluslararası Hukuk, Avrupa Hukuku ve Türk Hukukunda Mülteci ve Sığınmacıların Etkili Başvuru Hakkı adlı kitabın yazarı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Anabilim Dalında araştırma görevlisi olan Özgenur Yiğit'tir. Bu çalışma, ilk olarak Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Yüksek Lisans programı kapsamında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Kitabın ilk baskısı, On İki Levha Yayınları tarafından Eylül 2018'de İstanbul'da yayımlanmıştır. Kitabın temel amacı, mülteci ve sığınmacıların Uluslararası Hukukta, Avrupa Hukukunda ve Türk Hukukundaki etkili başvuru hakkının ve bu hakkın uygulanabilirliğinin uluslararası belgeler ve mahkeme kararları çerçevesinde incelenerek, bu hakkın sağlanabilmesi için gerekli ilke ve şartların belirlenmesidir. Bu belirlenme süreci, uluslararası hukuk bağlamında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Mültecilerin Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca, Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve bu sözleşmenin denetim mekanizması olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatları çerçevesinde etkili başvuru hakkı analiz edilmiştir. Sonrasında ise, Türk Hukukunda Etkili Başvuru Yolları ele alınmış olup uluslararası koruma statüsü değerlendirme kararları, sınır dışı ve idari

* Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

gözetim kararları ile etkili başvuru hakkının sağlanıp sağlanmadığı üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada ağırlıklı olarak; mülteci, sığınmacı, göçmen, uluslararası koruma, etkili başvuru hakkı, adil yargılanma hakkı, uluslararası mülteci hukuku, Türk mülteci hukuku, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu gibi, çalışmanın ilgi odağına giren kavramlar, tarihsel süreç, uluslararası belgeler ve uluslararası örgütlerin tanımlamaları kapsamında açıklanmıştır. Ele alınan kavramlar ve kitabın genel dil yapısı göz önünde bulundurulduğunda, kitabın açık, sade ve anlaşılır bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Yazar bu kavramları, kitabın amacı doğrultusunda okuyucuya yeterli ölçüde aktarabilmiştir. Kitabın diğer hukuk metinlerine göre daha kolay anlaşılır olması bu düşüncüyü destekler niteliktedir ve bunun anlatım yönünden bir başarı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, bu çalışmanın hitap ettiği kitlenin genellikle hukuk fakültesi mezunları ve özel olarak uluslararası hukukla hemhâl olan kişiler olduğu kabul edildiğinde, yazarın vermiş olduğu bilgilerin doyurucu ve yararlı olduğu açıktır. Yazar, kitaba problematik bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Yazarın ele aldığı konu ve içerik düşünüldüğünde, bu bakış açısının sistematik olarak yerinde olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmada, ilgili kavramlar tanımlandıktan sonra, etkili başvuru hakkının uluslararası hukuk içerisindeki yerini belirlemek, bu hakkın uluslararası hukukun ve Avrupa Birliği hukukunun temel haklar ve özgürlükler normları bakımından çerçevesini çizmek ve son olarak da Türk hukukundaki uygulamaları değerlendirmek amaçlanmıştır. Kitabın birinci bölümünde, mülteci ve sığınmacılar ile ilgili tarihsel süreç ve temel kavramlar, ikinci dünya savaşı öncesi ve sonrası durum ele alınmış, Türk mülteci hukuku tarihsel süreci ise ayrı bir başlıkta verilmiştir. Yukarıda da belirtilen mülteci, sığınmacı, göçmen gibi kavramlar, uluslararası belgeler ve uluslararası örgütlerin tanımlamaları kapsamında açıklanmıştır. İkinci bölümde, Uluslararası Hukuk ve Avrupa Hukukundaki belge ve mahkeme kararlarında etkili başvuru hakkı incelenmiştir. Birleşmiş Milletler bünyesindeki belgeler, Avrupa Birliği

tarafından kabul edilen belgeler ve mahkeme kararları, Avrupa Konseyi bünyesindeki belgeler ve mahkeme kararları, ilgili konulardaki örneklerden yola çıkılarak ayrıntılı şekilde işlenmiştir. Aynı zamanda, yazarın kitapta kullanmış olduğu örnek mahkeme kararları çeşitliliği, konunun anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Üçüncü bölümde, özel olarak Türk hukukunda mülteci ve sığınmacıların etkili başvuru hakkına yer verilmiştir. İdari, yargısal ve bireysel başvuru olmak üzere Türk hukukunda üç ayrı başvuru yolu olduğu belirtilmiştir. Zira hukuk devleti olmanın en önemli şartı, hukuk kurallarını koyma ve uygulama yetkisini elinde bulunduran devletin, söz konusu kuralların kendisine karşı da işletilebilmesinin yolunu açık tutması ve buna izin vermesidir. Hak arama özgürlüğü, ancak etkili başvuru hakkının kullanılabilmesinin yol ve yöntemlerinin bilinir olması ile mümkündür. Nitekim Anayasamızın hak arama hürriyeti başlıklı 36, maddesi de bahsi geçen durumu desteklemektedir. Aynı bölümde, Türk hukukunda uluslararası koruma çeşitleri ve uluslararası koruma için başvuru prosedürü detaylı olarak ele alınmıştır. Ayrıca, yazar, Türk Hukukunda mülteci ve sığınmacıların etkili başvuru hakkını, bu konuda önceden verilmiş olan kararlar çerçevesinde incelemiştir. Yiğit, bu kararları, kararı veren mercii'ye ve kararın niteliğine göre sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Özellikle bu kısım, yazarın doldurmayı amaçladığı boşluğu da düşünecek olursak, çalışmanın amacına hizmet eden bir kısımdır. Özgür Yiğit'in bu çalışmasında, mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramlarının, özellikle ikinci dünya savaşından sonra ortaya çıktığı belirtilerek, bu grupların insan hakları bağlamında hak ve özgürlüklerini etkili şekilde kullanamaması dolayısıyla gruplar "dezavantajlı" olarak nitelendirilmiştir. Yiğit'in de belirttiği üzere mevcut sistemin ana aktörü olan devlet, insan hak ve özgürlüklerinin korunmasında asıl ve öncelikli olarak sorumludur. Dolayısıyla bahsi geçen grupların etkili başvuru hakkını öncelikle ulusal hukuk düzeninde kullanabilmesi gerekmektedir. Bunu destekleyen bir durum

olarak, kişiler, ancak iç hukuk yollarından bir sonuç alamadığı takdirde, hak ihlallerini uluslararası hukuk kuruluşlarına taşıyabilmektedir. Ulusal mercilerin mülteci ve sığınmacılara etkili başvuru hakkını kullanabilme zemini sağlaması, bu grupların içerisinde bulunduğu çetin durum değerlendirildiğinde, onların sınır dışı edilmeleri durumunda ölüm, işkence ve kötü muamele gibi geri dönülmesi oldukça güç olan bir sonuçla karşılaşabilecek olmaları Yiğit'e göre bu konunun asıl önemini ortaya koymaktadır. Yiğit, bu gerekçeler ile öncelikle, uluslararası belgelerde ve Avrupa Birliği çerçevesinde etkili başvuru hakkını ve bu hakkın sağlanması için elzem olan şartları incelemiş ve bu hakkın mülteci ve sığınmacıları kapsayan mahkeme kararlarına Türk hukukundan örnekler sunarak araştırmasını bu doğrultuda yürütmüştür.

Etkili başvuru hakkı, mülteci ve sığınmacılar dâhil olmak üzere, herkes için tanınmış bir haktır. Yazar esas olarak, olması gerekenin, bu hakkın yalnızca uluslararası veya ulusal hukuk metinlerinde bir madde olarak yer alması değil, bu hakkın somut olarak işlevsel kılınması olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla teori ile pratik arasındaki bu uyumsuzluk yazar için, çalışmanın temel problematiğini oluşturmaktadır. Yiğit buna çözüm önerisi olarak, uluslararası koruma kapsamında olan kişilerin korunması için, ulusal koruma sistemlerinin güçlendirilmesi gerektiğini söyler. Hak arama özgürlüğü, dolayısıyla adil yargılanma hakkı ve etkili başvuru hakkının içeriği bakımından Türk hukukunda temyiz yolunun zorunlu bir unsur olmadığı kabul edilir. Ancak, ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı yüksek mahkemelere başvuru hakkı; hukuka uygunluk denetimi, içtihat ve hukukta birliğin sağlanması ve yargılamanın çabukluğu bakımından önemlidir. Yiğit'e göre bir üst merciye başvurma imkânı aslında bireylere gerçek bir yargısal güvence sağlayacaktır. Ayrıca, mülteci ve sığınmacıların kararların kendilerine tebliğ edilmesinde yaşadıkları sorunlar, tercüman temin edilmesindeki yetersizlikler ve vekâlet ücreti hususundaki maddi imkânsızlıklar giderilmelidir. Temel soruna

yönelik Yiğit tarafından getirilen bu çözüm önerilerinin sağlanması, kamu gücünü elinde bulunduran idareler ile davacı şahıs veya kurumlar arasında eşit bir dengenin temini için olmazsa olmaz bir şarttır. Ayrıca yukarıda değinildiği üzere, idari yargıda taraflara yönelik ara kararların ve cevaplarının karşı tarafa tebliğ edilmemesi, silahların eşitliği ilkesine aykırı durumlar oluşturabilmektedir. Yazar, bu hususu belirterek Türk hukukundaki ciddi bir boşluğa değinmiş ve alternatif çözüm önerileri sunmuştur. Nihayet; mülteci ve sığınmacıların mevcut dezavantajlı durumlarına ek olarak, dış dünyayla irtibatlarını engellemek, yani bu grupları bir sosyal dışlanmaya maruz bırakmak, onları çifte dezavantajlı hâle getirmek olacaktır. Bu durum ise, hukuk yolunun etkili olup olmadığının değerlendirilmesinde belirleyici olan “uygulamada erişilebilirliğin” önünde büyük bir engel olarak durmaktadır.